

Det relevanta folkbiblioteket

Bibliotek som vuxit fram ur kontakterna med närsamhället och som har betydelse i människors "sociala vardag" bör få betydligt bättre kommunala och statliga resurser för det, för ett demokratiskt samhälle, viktiga och t.o.m. nödvändiga arbetet.

Lena Lundgren

När en grupp bissare var på studieresa i London 2005 stötte vi flera gånger på begreppet "the relevant library". Det var ett uttryck som intresserade mig: Vad är ett relevant bibliotek? Hur kan ett bibliotek vara relevant? Vem definierar betydelsen av ordet relevant? Vad skulle utmärka ett relevant bibliotek i Sverige? De svenska folkbiblioteken har en hög och jämn standard, det kan alla som har besökt bibliotek i andra länder intyga. Men hur "relevanta" är de? I en undersökning av referensarbetet vid sex bibliotek i Östergötland konstaterar Anna-Lena Höglund att besökarna ställer andra typer av frågor på de mindre biblioteken än på de stora biblioteken i Linköping och Norrköping. På ett av de små biblioteken bad exempelvis en besökare om hjälp att skriva en adress på ett kuvert och en annan besökare frågade om en bok som nämnts i en veckotidning, något som inte förekom på de stora biblioteken. På det mindre biblioteket finns en närhet till användarna, ett förtroende mellan personal och besökare, som av naturliga skäl är svårare att uppnå på stora bibliotek.

Ett annat exempel är den undersökning av kontakten mellan barn och bibliotekspersonal som Jessica Ferguson har gjort på biblioteken i Tensta och Östermalm. Där såg hon i Tensta samma förtroendefulla stämning mellan barnen och personalen, ett förtroende som innebar att barnen i större utsträckning bad barnbibliotekarierna om hjälp, att de hade mera fysiska kontakter och att barnbibliotekarierna engagerade sig mer i barnens privata liv.

På Fisksätra bibliotek i Nacka kommun har under åren 2004 – 2006 pågått ett projekt kallat "Språk som rikedom". Syftet har varit att undersöka vad som händer om man bestämmer sig för ett salutogent förhållningssätt när det gäller barns språk, d.v.s. att man ser flera språk som en tillgång och inte som ett problem och om biblioteket kan spela en roll som ett nav för det språkstödande arbetet i lokalsamhället. Projektet är avslutat och jag har som extern utvärderare skrivit rapporten Språk som rikedom – en tillgång för Fisksätra – en utmaning för Nacka kommun. I arbetet med rapporten kunde jag konstatera att biblioteket i Fisksätra verkade vara ovanligt väl förankrat i lokalsamhället. Alla jag pratade med uttryckte sin stora uppskattning av biblioteket och vittnade om hur mycket det betyder för dem som bor där. Men räcker det för att biblioteket ska kallas relevant? Är inte det samma uppskattning som kommer till uttryck i kommunernas nöjd kund-index som för biblioteken oftast ligger över 90 %?

Det lokala folkbiblioteket

Biblioteksforskaren Joacim Hansson har i skriften Det lokala folkbiblioteket tagit upp ett annat engelskt begrepp som används i biblioteksdebatten i Storbritannien, "Community Librarianship". Han definierar det som att biblioteken har "ett varierat utbud av aktiviteter och tjänster som riktar sig mot människors sociala vardag". I praktiken innebär det att "en rad olika verksamheter som kanske inte i förstone förväntas av ett bibliotek blir en viktig del i arbetet med att nå de närboende medborgarna". I brist på en lämplig svensk översättning använder han begreppet "det lokala

folkbiblioteket". Som exempel nämner han projektet "Ordbron" i Kortedala i Göteborg, som är en frågetjänst på flera språk (och som numera ingår i Fråga biblioteket). I Kortedala och Gamlestadens bibliotek finns flera andra exempel på hur biblioteken arbetar för att överbrygga informations- och språkklyftor, vilket exempelvis markeras av att man har en särskild rubrik Kurser och handledning på bibliotekens webbplats.

Kulturföreningar

I Fisksätra finns en rad kulturföreningar som drivs av ideella krafter. Journalisten Amelie Tham har i en rapport konstaterat att dessa föreningar och biblioteket utträtt ett stort och betydelsefullt arbete med mycket litet stöd från kommunen. De hjälper till som vägvisare in i det svenska samhället. De samlar hemmavarande kvinnor och ordnar meningsfulla träffar utifrån de behov som finns, de organiserar fritidssysselsättningar för barn och gör annat sådant som kommunen egentligen borde ta ansvar för. Ideella insatser behövs men de måste få stöd för att det ska bli kontinuitet och för att inte de människor som engagerar sig ska slitas ut. Kommunen måste också ta ansvar för att de projekt som genomförs med positiva resultat följs upp och utvecklas. I Fisksätra har startats flera projekt som utan vidare har lagts ner när projektet avslutats, utan hänsyn till att de i har inneburit både nya, utvecklingsbara arbetssätt och goda resultat. Under arbetet med utvärderingen tyckte jag mig kunna spåra ett slags cynism hos kommunledningen i Nacka, kanske medveten, kanske omedveten, som handlar om att lita till kommunanställdas engagemang och

låta frivilliga krafter ta ansvar så länge de orkar bara för att det blir billigt för kommunen.

Gemensamma drag?

Finns det några gemensamma drag för de bibliotek som nu har nämnts? Biblioteken ligger i områden som i medierna ofta benämns problemområden, människorna i närområdet kommer från många länder och talar många olika språk. Arbetslösheten och ohälsotalen är högre än genomsnittet i Sverige och medelinkomsten lägre. Utmaningarna för biblioteket är större än för bibliotek i välbestämda medelklassområden. Biblioteket måste utöver sin traditionella kompetens ha medier på många språk, hantera språksvårigheter i kontakten med besökarna, bemöta biblioteksövna användare på ett bra sätt och hitta arbetsformer och verksamhet som motsvarar de behov som finns, även om de är ovanliga för ett bibliotek.

Nära kontakter

Vad är det då de här biblioteken gör som skiljer dem från andra bibliotek? De har en ovanligt god kännedom om och intresse för sitt närområde, förvärvat genom många års nära kontakter med besökarna. De har ett för varje bibliotek unikt nätverk inom BVC, förskola, skola, socialförvaltning, kyrka och frivilligorganisationer som är stabilt och långsiktigt. De förmår att knyta människor till sig, som på olika sätt kan berika biblioteket. De har en stor öppenhet för nya verksamheter och förslag från besökarna. De erbjuder en arena för områdets invånare att ta i anspråk. De arbetar med empowerment i bred bemärkelse. Med Joacim Hanssons ord: "Biblioteket bjuder in grupper i lokalsamhället till ett jämlikt samtal om vilka möjligheter som bör öppnas för de egna grupperna med utgångspunkt i ett varierat behov av kulturella och informationsorienterade aktiviteter." Och på biblioteken arbetar personal med en ovanligt hög medvetenhet om vad social exkludering och social inkludering innebär och vad biblioteket kan betyda i människors vardag.

Arbeta inkluderande

Joacim Hansson argumenterar för att detta "lokala biblioteksarbete" är

Biblioteket tar över som fritids

Trygg plats när andra har sommarstängt

STOCKHOLM. Till biblioteken kommer barn som inte har någon annanstans att gå. De har blivit barnens nya fritidshem.

– Det är ett illavarslande tecken om det inte finns några andra alternativ. Hela vuxenvärlden har ett ansvar. Det är ju inte bibliotekariernas ansvar att bli pedagoger, säger Lovisa Ågren, pressekreterare på Bris.

Citys rundringning i Stockholmsområdet visar att många barn tillbringa flera timmar på biblioteken, främst i förorterna. När lovet

Vi skulle vilja göra mer för barnen men personalen räcker inte till.

Karin Sohlgren, Rinkeby bibliotek

resurser. Många tvingas hålla stängt under sommaren.

– Vi vill självklart ha barnen här och skulle vilja göra mer för dem men personalen räcker inte till, säger Karin Sohlgren vid barnavdelningen på Rinkeby bibliotek.

Ali, 11: Vi är ofta här

FISKSÄTRA. På Fisksätra bibliotek sitter Muhammed och Mert vid datorn. På en soffa bredvid sitter tre pojkar och läser i tystnad.

– Vi är här ofta, säger Ali Al-Wendawi, 11 år, och ser efter sin lillebror som springer mellan bokhyllorna.

Runt 20 barn om dagen vistas på Fisksätra bibliotek. De flesta är ensamma och kan eller vill inte gå hem.

Ur Stockholm City 5 juli 2007

Klippet ur Lundgren, Språk som rikedom

ett sätt för biblioteken att utveckla sitt uppdrag som en hörnsten i det demokratiska samhället, ett sätt att överbygga sociala klyftor och att arbeta inkluderande. Kanske är "det relevanta biblioteket" en bättre motsvarighet till Community Librarianship än "det lokala folkbiblioteksarbetet"? Varje väl förankrat folkbibliotek med goda resultat när det gäller utlåning, besökarantal och uppskattning hos besökarna kan anses bedriva ett lokalt biblioteksarbete i en allmän mening. Men för att ett bibliotek ska kunna göra anspråk på att vara "relevant" fordras något mera. Relevansen är direkt förknippad med sammanhanget. Det fordras något utöver det som kan förväntas av biblioteket, något som är framväxet ur kontakterna med närsamhället och som har betydelse i människors "sociala vardag". De bibliotek som tar detta stora ansvar bör stödjas på alla sätt och få betydligt bättre kommunala och statliga resurser för det, för ett demokratiskt samhälle, viktiga och t.o.m. nödvändiga arbetet att fortsätta att utveckla "det relevanta biblioteket". Vem tar på sig att lyfta fram dessa biblioteks insatser? Kulturrådet? Länsbiblioteken? Svensk Biblioteksförning?

Litteratur:

Ferguson, Jessica (2005). Från blåa till röda linjen: en komparativ undersökning av barn- och ungdomsverksamheten på Tensta och Östermalms bibliotek. Uppsala: Institutionen för ABM. (Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap 273.)

Hansson, Joacim (2005). Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år. Linköping: Mimer. (Mimers småskrifter)

Lundgren, Lena (2008). Språk som rikedom – en möjlighet för Fisksätra – en utmaning för Nacka kommun. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. (Regionbibliotek Stockholms skriftserie; 1)

Referensarbete vid sex folkbibliotek i Östergötland (2005). Av Anna-Lena Höglund, Elisabeth Axelsson och Kerstin Olsson. Red. Rolf Holm. Linköping: Länsbibliotek Östergötland. (Biblioteken i Östergötland publicerar; 4)